

Licence Creative Commons v českém prostředí

Lukáš Gruber / Národní knihovna ČR / e-mail: lukas.gruber@nkp.cz

If the Internet teaches us anything, it is that great value comes from leaving core resources in a commons, where they're free for people to build upon as they see fit.

Pokud má internet schopnost nás neustále učit, tak právě díky hodnotám vycházejícím z volně přístupných zdrojů, které mohou lidé využívat a upravovat dle svých potřeb.

Lawrence Lessig

1. Úvod

Je nesporné, že nástup a rozvoj internetové sítě ruku v ruce se stále dostupnější infrastruktúrou usnadnil podmínky přístupu k obrovskému množství informací. Tyto informace jsou pro každého z nás volně dostupné nezávisle na čase. Vedle konzumace informací však internet nabízí uživatelům i možnost informační obsah aktivně vytvářet. V souvislosti s často skloňovaným pojmem Web 2.0 vzniká obrovské množství osobních blogů, roste počet aplikací a uživatelů sociálních sítí, na komunitní úrovni vznikají různé projekty.

Z hlediska technických možností představuje internet ve své stávající podobě optimální prostředí pro přesouvání, sdílení a upravování jakéhokoliv obsahu. Nicméně je tu jedna překážka: Autorskoprávní legislativa. Český Autorský zákon¹ (dále jen „AutZ“) uznává naprostou většinu obsahu vystaveného na internetu jako autorská díla a podřizuje je příslušné ochraně. Metodika této ochrany však byla vytvářena v souvislosti s nakládáním s autorskými díly v „analogovém světě“ a zcela neodpovídá parametrům „digitálního světa“ internetové sítě. Proto bývá ve vztahu k internetu považována za velice restriktivní. Pomineme-li explicitní porušování autorských práv na internetu formou nelegálního sdílení filmů či komerčního software, k riziku neoprávněného zásahu autorských práv dochází například i při vystavení nalezené fotografie na osobní weblog bez souhlasu příslušného autora.

Takto striktně nastavená pravidla jsou v kontextu oběhu a komunikace autorských děl v internetové síti neudržitelná. Neadekvátně brzdí lidskou kreativitu a vystavují zdánlivě anonymní uživatele do značné právní nejistoty. Již dlouhou dobu je potřeba rozumně liberalizovat podmínky využívání obsahu webu a nastavit srozumitelný model deklarace podmínek, za kterých je možno díla využívat. Tato iniciativa však nepřichází od zákonodárných orgánů formou úpravy příslušné legislativy na míru, přichází od samotných autorů webového obsahu využitím nástroje, který umožňuje převést na uživatele více práv při nakládání s publikovaným dílem. Takovým nástrojem jsou veřejné licence, mezi které taktéž patří licence Creative Commons.

2. Charakteristika licencí Creative Commons

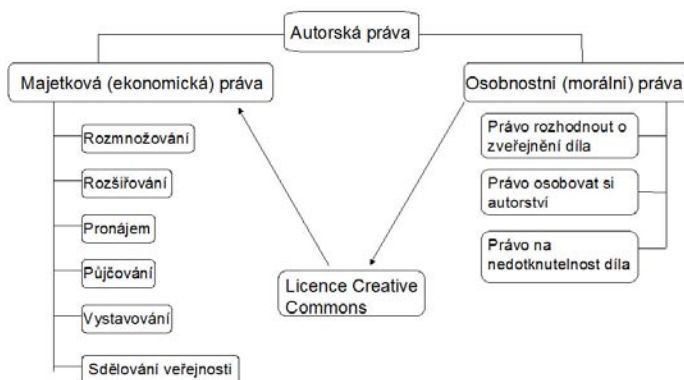
Licence Creative Commons (dále jen „CC licence“) byly poprvé světu představeny na sklonku roku 2002. Jejich tvůrcem je americký profesor práv a politický aktivista Lawrence Lessig, který je taktéž spoluzakladatelem neziskové organizace Creative Commons, jež licence spravuje. Jedná se o soubor předem připravených licenčních smluv, jejichž prostřednictvím držitel autorských práv vyjadřuje podmínky, za kterých je možno se zveřejněným dílem zacházet. Licence je možno přiřadit na jakoukoliv formu autorského díla, kterou připouští v § 2, odst. 1 AutZ. Využity mohou být jak pro „hmotná“ díla, tak i pro díla v nehmotné podobě, především přenášené v rámci internetové sítě.

Jak již bylo uvedeno, CC licence patří do rodiny tzv. veřejných licencí, které vznikly jako reakce na pohyb autorských děl v prostředí internetu. Jejich účelem je stanovit jasná pravidla, za kterých by mělo sdílení a šíření autorských děl probíhat. Společnými znaky veřejných licencí jsou tyto vlastnosti [JANSA, 2008]:

- jsou poskytovány neurčitému okruhu osob
- jsou poskytovány po celou dobu ochrany díla
- získa je automaticky každý, kdo dílo v souladu s licencí užívá
- nabyvatelé licence jsou oprávněni dílo šířit
- licence je nabízena bezúplatně

Z hlediska AutZ lze CC licence charakterizovat jako prostředek pro převod části majetkových práv autora k dílu na nabyvatele licence (neboli uživatele licencovaného díla). Držitel autorských práv uděluje svolení k výkonu svých majetkových práv k dílu za podmínek, které si prostřednictvím CC licence stanoví. Využití CC licence je tedy možné pouze u děl, u kterých stále trvají majetková práva autora. CC licence nikterak neomezují užití volných děl, zákonné licence či jiné výjimky z ochrany autorského práva. Zároveň v žádném případě nezasahují do osobnostních práv autora. Nejlépe lze charakterizovat vztah CC licencí k autorským právům na základě níže uvedeného vyobrazení:

Obr. č. 1: Vztah licencí Creative Commons a Autorského práva

AutZ připouští možnost převodu majetkových práv autora k dílu formou licenční smlouvy. Nicméně u osobnostních práv autora tuto možnost vylučuje (§ 11, odst. 4). CC licence tuto skutečnost respektují, neboť z AutZ vycházejí: autor sám rozhoduje, zdali dílo pod licenci vystaví (právo rozhodnout o zveřejnění díla), přičemž si na základě zvoleného typu CC licence určí, zdali ostatním uživatelům umožní své dílo upravovat (právo na nedotknutelnost díla). Zároveň všechny CC licence obsahují podmínku, že uživatel, který dílo šíří či upravuje, má povinnost uvést údaje o původním autorovi díla (právo osobovat si autorství).

Licence CC tedy nikterak neomezují ochranu autorských práv. Naopak jsou její extenzí a přizpůsobením zejména v internetovém prostředí, kde nakládání s autorskými díly vykazuje jiné parametry než je tomu v „analogovém“ světě. A kde taktéž často dochází k porušování autorských práv.

2.1 Typy CC licencí

CC licence lze chápat jako jednotlivé kombinace poskytnutých a vyhrazených práv autora k dílu, které tvoří konkrétní typ CC licence. Zjednodušeně lze tato práva zobrazit

jako tzv. licenční prvky. Ke každému licenčnímu prvku je přiřazen konkrétní, mezinárodně srozumitelný grafický symbol. Mezi licenční prvky, které označují poskytnutá práva autora, patří:

Tab. č. 1 : Poskytnutá práva autora

Symbol	Název	Práva k dílu
	Právo dílo šířit	Dílo je možné šířit, tzn. kopírovat, distribuovat a sdělovat veřejnosti
	Právo dílo upravovat	Dílo je možné samostatně pozměňovat či upravovat nebo jej jako celé či jako část zpracovat s jiným dílem

Právo dílo šířit znamená souhlas autora k vytváření kopií jeho díla a tyto kopie dále v nezměněné podobě šířit. Zároveň je možné licencované dílo šířit jako součást souborného díla (např. článek v časopisu, příspěvek ve sborníku). Právo dílo upravovat opravňuje uživatele dílo pozměnit neboli zasáhnout do jeho obsahové integrity. Příkladem takového užití může být např. dramaturgie, překlad literárního díla, úprava digitálních fotografií či remixování hudebních skladeb.

Vyhrazená práva autora jsou podmínky, za jakých je možné poskytnutá práva k dílu vykonávat. Pro tato práva existují následující licenční prvky:

Tab. č. 2 : Vyhrazená práva autora

Symbol	Název	Práva k dílu
	Uveďte autora	Kdykoliv je dílo šířeno ve své změněné či nezměněné podobě, je nutno uvést údaje o původním autorovi a dílu
	Zachovejte licenci	Pokud uživatel dílo upraví, má povinnost výsledek své práce šířit pod stejnou licenci, jaká se vztahuje k podkladovému dílu
	Neužívejte dílo komerčně	Uživatel nesmí z užívání díla plynout zisk
	Nezasahujte do díla	Uživatel nesmí dílo upravovat

Prvek s názvem „uveďte autora“ obsahují všechny typy CC licencí. Údaje o autorovi a dílu je třeba uvést způsobem, který autor díla preferuje. Pokud tento způsob není znám, CC licence stanovují minimální povinný rozsah uvádění autorských údajů: jméno autora (nebo pseudonym), název díla a v případě úpravy díla také způsob, jakým bylo dílo upraveno. Povinnost zachovat licenci vychází z účelu, aby veškerá, následně vzniklá odvozená díla byla šířena pod stejnou licenci, jaká se vztahuje na původní dílo. Podmínka nekomerčního využití pramení z práva autora zakázat uživateli jakékoliv finanční obohacení na jeho úkor. Prvek „nezasahujte do díla“ je aplikací osobnostního práva autora na nedotknutelnost jeho díla.

Srozumitelnou kombinací licenčních prvků vzniká šest typů CC licencí. V tabulce č. 3 jsou seřazeny z hlediska možností nakládat s dílem od nejvíce liberální k nejvíce restriktivní.

Tab. č. 3 : Typy CC licencí

Označení licence	Licenční prvky		Název licence
	Právat	Povinnosti	
BY			Uveďte autora
BY-SA			Uveďte autora – Zachovejte licenci
BY-NC			Uveďte autora – Neužívejte dílo komerčně
BY-ND			Uveďte autora – Nezasahujte do díla
BY-NC-SA			Uveďte autora – Neužívejte dílo komerčně – Zachovejte licenci
BY-NC-ND			Uveďte autora – Neužívejte dílo komerčně – Nezasahujte do díla

Přestože se jednotlivé licence od sebe liší, několik vlastností mají společných [FITZGERALD, 2005]:

- při nakládání s dílem musí být uvedeny údaje o autorství
- nabyvatel licence nesmí technickými prostředky omezovat přístupnost díla
- každá vzniknuvší kopie licencovaného díla musí obsahovat odkaz na původní CC licenci
- CC licence jsou neodvolatelné (autor sice může licenci stáhnout zpět, ale nemá právo zasahovat do práv nabyvatele původní licence při nakládání s dílem)
- CC licence zanikají v případě porušení licenčních podmínek

2.2 Vrstvy licencí

CC licence jsou dnes nejvíce rozšířený model veřejných licencí. Oblíbené jsou především z důvodu jejich srozumitelnosti. Na rozdíl od ostatních typů veřejných licencí, používají pro zobrazení licenčních podmínek dvě vrstvy určené různým cílovým skupinám: **zkrácený text** pro běžného uživatele a **text v plném znění**. Zároveň se pro účely indexace používá speciální syntaxe metadat, na základě které je možné licencovaná díla v prostředí internetu vyhledat.

Text určený pro běžného uživatele obsahuje výčet poskytnutých a vyhrazených práv, které autor ke svému dílu přiřadil. Smyslem textu je seznámit uživatele se základními podmínkami při nakládání s dílem, aniž by byl nucen studovat kompletní text licence. Hlavní důraz je kladen na srozumitelné vysvětlení licenčních podmínek i za pomoci výše uvedených grafických symbolů. Součástí zkráceného znění je odkaz na plné znění licence.

Plné znění licence je legislativně závazný dokument, který je vytvořen v souladu se stávajícím autorským právem. Kompletní text licence zahrnuje mimo jiné definici základních pojmů, podmínky pro poskytnutí licence, veškerá omezení licence, podmínky ukončení licence apod. Stejně jako v případě zkráceného znění, i text plného znění je vytvořen zvlášť pro každý typ licence.

Pro účely vystavení díla pod CC licenci se používají metadata ve vlastní formátové specifikaci s názvem Creative Commons Rights Expression Language (ccREL).² Jedná se o úpravu popisného modelu RDF s častým využitím Dublin Core. Metadata je možno pro své dílo manuálně vytvořit, nebo pomocí dostupných nástrojů vygenerovat.

3. Licence Creative Commons v českém prostředí

3.1 Česká verze licencí Creative Commons

Přestože byly CC licence původně vytvořeny pro americké prostředí, jejich myšlenka se rychle přenesla do celého světa. Licence postupně začali využívat i autoři jiné než americké provenience. Postupem času vznikla mezinárodní iniciativa s cílem vytváření národních verzí CC licencí. Organizace Creative Commons pro účely koordinace prací při vytváření národních verzí licencí zřídila kancelář se sídlem v Berlíně. Národní verze vycházejí z obecné verze licenčního ujednání, jsou vytvořeny v národním jazyce a přizpůsobeny příslušnému právnímu řádu dané země. V současné době je k dispozici 52 různých národních verzí CC licencí, z nichž největší procento zastupují země Evropského kontinentu.

V České republice byla česká verze CC licencí v rámci tiskové konference uvedena 16. dubna 2009. Vytvořilo ji sdružení Iuridicum Remedium ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky a Ústavem práva autorského, práv průmyslových a práva souěžního při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Při vytváření textu licence autoři přihlíželi zejména k aktuálnímu znění českého autorského zákona, aby text licence byl z věcného a terminologického hlediska v souladu. Součástí procesu bylo i dvoukolové veřejné připomínkové řízení, kdy byl návrh textu vystaven na webu a kdokoliv se k němu mohl vyjádřit. Pozdější fáze textu byla na základě anglického překladu konzultována s berlínskou pobočkou organizace Creative Commons.

Všechny národní verze CC licencí jsou hostovány na serveru organizace Creative Commons. České CC licence ve verzi 3.0 naleznete zde:

- Uvedte autora 3.0 Česko
(<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/cz/>)
- Uvedte autora-Zachovejte licenci 3.0 Česko
(<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/cz/>)
- Uvedte autora-Neužívejte dílo komerčně 3.0 Česko
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/cz/>)
- Uvedte autora-Nezasahujte do díla 3.0 Česko
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/cz/>)
- Uvedte autora-Neužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/cz/>)
- Uvedte autora-Neužívejte dílo komerčně-Nezasahujte do díla 3.0 Česko
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/>)

3.2 Licence Creative Commons a Autorský zákon

Vytvoření české verze CC licence by bylo zbytečné, kdyby česká legislativa neuznávala způsob uzavírání licenčních smluv dle principu veřejných licencí. V tom případě by existoval nástroj, jehož využití by provázely pochybnosti o právní jistotě.

CC licence, stejně jako veškeré veřejné licence, byly koncipovány tak, aby minimalizovaly administrativní požadavky uzavření licenční smlouvy. Držitel autorských práv, který na internetu vystaví pod veřejnou licenci dílo, jej de facto poskytuje za licenčních podmínek neuzavřenému okruhu osob, nebo-li každé osobě, která si k dílu vytvoří přístup. Licenční smlouva je automaticky uzavřena v okamžiku, kdy uživatel s dílem dle licenčních podmínek naloží. Aniž by kdokoliv autora obtěžoval, ve finále vznikne tolik smluv, kolik je uživatelů. V okamžiku, kdy je smlouva uzavřena, odpadá povinnost uživatele osobně vyzoomět autora vždy, když chce s dílem dle licenčních podmínek naložit.

Autorský zákon dlouho opomíjel specifika způsobu uzavírání veřejných licencí ve své úpravě licenčních smluv (§ 46-55). Z tohoto důvodu se licenční smlouvy uzavíraly podle ustanovení Občanského zákoníku³ (§ 43-51), který upravuje smlouvy jako nepojmenované. Občanský zákoník klade na právoplatné uzavření smlouvy dva základní požadavky: adresnost návrhu na uzavření smlouvy (tzn. poskytovatel licence je povinen učinit návrh

na uzavření smlouvy jedné nebo více určitým osobám) a adresné doručení akceptace návrhu na uzavření smlouvy (tzn. nabyvatel licence je povinen adresně poskytovatele licence vyzkoušet, že s licenčními podmínkami souhlasí). Těmto požadavkům není možné při využití veřejné licence dostát. Z tohoto důvodu nebylo možné právoplatně užívat díla na základě veřejné licence, neboť nedošlo k uzavření licenční smlouvy.

Praxe se změnila 25. dubna 2006 v souvislosti s datem účinnosti novely Autorského zákona č. 216/2006 Sb., která obecnou úpravu licenčních smluv (§ 46) rozšířila o následující odstavce [Česko, 2006]:

■ (5) O podání návrhu na uzavření smlouvy jde i tehdy, směřuje-li projev vůle vůči **neurčitému okruhu osob**.

■ (6) S přihlédnutím k obsahu návrhu nebo k praxi, kterou strany mezi sebou zavedly, nebo zvyklostem může osoba, které je návrh určen, **vyjádřit souhlas s návrhem na uzavření smlouvy provedením určitého úkonu bez vyzkoušení navrhovatele tím, že se podle ní zachová**, zejména že poskytne nebo přijme plnění. V tomto případě je přijetí návrhu účinné v okamžiku, kdy byl tento úkon učiněn.

Vložením těchto dvou odstavců, které pregnančně vystihují charakteristiku uzavírání veřejných licencí, byl vytvořen právní základ pro využívání CC licencí v České republice.

4. Licence Creative Commons a knihovny

Knihovny mají v oblasti ochrany autorských práv uznány určité výjimky při nakládání s autorskými díly, které jsou uvedeny v AutZ jako tzv. knihovní licence (§ 37). Patří sem právo na rozmnoženinu díla pro archivní a konzervační účely, zhotovení rozmnoženiny díla v případě ztráty dokumentu a její zařazení zpět do fondu, zpřístupňování dokumentů na místě samém pro výzkumné účely, zpřístupňování dokumentů absenčně (na základě zaplacení odměny kolektivnímu správci). Knihovní licence se týká spíše tradičních tištěných dokumentů, nikoliv počtem neustále vzrůstajících elektronických síťových dokumentů.

Na jedné straně internet po technické stránce nabízí veliké spektrum možností, jak je možno zacházet s publikovaným obsahem. Na straně druhé uživatel, který těchto technologických možností využívá, tak činí za značné právní nejistoty, která je dána složitostí (a neaktuálností) současné autorskoprávní legislativy. Cílem CC licencí je tento stav změnit. Zavedením přehledného licencování se vytvoří legitimní rámec pro volné šíření, sdílení a vytváření nových děl.

Knihovny mají několik možností, jak se do tohoto procesu zapojit. První možností je vystupovat jako producent informací vydávání licencovaných dokumentů (např. online časopisy, sborníky). Druhou možností je z pozice poskytovatele informací alokovat existující licencované informační zdroje a poskytovat k nim paralelní přístup (budování otevřených depozitářů, digitálních knihoven, přímým odkazováním na existující informační zdroje). Třetí a nikoliv poslední možností je vzdělávání začínajících autorů a s tím spojená propagace CC licencí.

Jakákoliv pomoc zajisté přispěje k budování veřejně přístupných a využitelných fondů dokumentů na národní či globální úrovni.

¹ Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

² Více informací naleznete na: <http://wiki.creativecommons.org/CcREL>

³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

5. Seznam použité literatury

- 1) CREATIVE COMMONS. *Creative Commons* [online]. 2002- [cit. 2009-04-22]. Dostupné z WWW: <<http://creativecommons.org/license/?lang=cs>>.
- 2) Česko. Zákon č. 121/2001 Sb., o právu autorském, a právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) [online]. [cit. 2009-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/autorsky/>>.
- 3) Česko. Zákon č. 216/2006 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. [cit. 2009-04-22] In Sbírka zákonů České republiky. 2006, částka 72, s. 2707-2727. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2006/sb072-06.pdf>>.
- 4) Česko. Zákon č. 40/1965 Sb., Občanský zákoník (ve znění pozdějších předpisů) [online]. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcanzak/>>.
- 5) FITZGERALD, Brian. Open Content Licensing (OCL) for Open Educational Resources [cit. 2009-04-22]. In *Proceedings OECD Expert Meeting on Open Educational Resources*. Malmö, 2005. Dostupný také z WWW: <<http://eprints.qut.edu.au/archive/00003621>>.
- 6) JANSÁ, Petr. *Právní aspekty implementace projektu „Creative Commons“ v České republice* [online]. [cit. 2009-04-22]. Praha, 2008. 99 s., 6. s. příl. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Dostupný také z WWW: <http://www.creativecommons.cz/wp-content/uploads/dp_petr_jansa_komplet_xmp.pdf>.